

**Joanna Orzechowska-Waławska, *Baskowie.*
Powstanie współczesnego narodu,
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, ss. 266**

Współcześnie bardzo często Kraj Basków postrzegany jest przez pryzmat nacjonalizmu baskijskiego, któremu nadaje się często charakter pejoratywny. W znacznej mierze ta niepochlebna opinia budowana jest na działalności organizacji terrorystycznej ETA na tym terenie. Zajmowanie takiego stanowiska jest wysoce krzywdzące względem Basków, ich bogatej kultury, tradycji czy historii i z gruntu rzeczy zafałszowane. Wspólnota ta stanowi ciekawy przykład dojrzewania do bycia narodem oraz ewolucji społeczeństwa agrarnego w dzisiejsze społeczeństwo ponowoczesne.

Autorka publikacji *Baskowie. Powstanie współczesnego narodu*, Joanna Orzechowska-Waławska, jest ekonomistką i socjolożką związaną z Instytutem Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zajmuje się głównie tematyką nacjonalizmów i tożsamości narodowej. Jest ekspertem w zakresie problematyki baskijskiej. Studiowała i prowadziła badania m.in. na Universidad de Navarra w Pampelunie (2004), Georgetown University w Waszyngtonie (2005), Universidad de Deusto w Bilbao (2008) oraz Universidad del País Vasco (2009). Dzięki wielokrotnym pobytom na terenie Kraju Basków, autorka miała możliwość zebrania niezbędnych materiałów i przeprowadzenia badań, których wnioski prezentuje w niniejszej książce.

Publikacja powstała na podstawie dysertacji doktorskiej Joanny Orzechowskiej-Waławskiej, w której dokonała ona analizy skupiającej się na tym, w jaki sposób przemiany o charakterze społeczno-ekonomicznym, tj. modernizacja i globalizacja, wpływają na proces konstrukcji i rekonstrukcji baskijskiej tożsamości narodowej. W ścisłej korelacji z powyższym pozostaje główna teza książki, która zakłada, że industrializacja stanowiła nie tylko impuls do rozwoju nacjonalizmu baskijskiego, lecz wydatnie wpłynęła na treści pierwotnych postulatów narodowościowych i kształt wyobrażeń baskijskiej wspólnoty narodowej (s. 12). Jak dowodzi autorka w toku pracy, industrializacja, do której doszło pod koniec XIX w., była niezbędna dla narodzin nacjonalizmu. Bez przemian gospodarczych i idących za tym konsekwencji społecznych mógłby on nie zaistnieć.

Ponadto wskazuje, że nacjonalizm baskijski zaadaptował kategorię postępu i rozwoju ekonomicznego, tworząc z nich swoiste zaplecze narodowe.

Recenzowana książka składa się z wprowadzenia, w którym nakreślony jest główny zarys problematyki, następnie autorka przedstawia stanowisko teoretyczne i definicyjne, na podstawie którego buduje swoją analizę i prezentuje plan książki, część właściwa zaś zawiera się w ośmiu rozdziałach.

Pierwszy rozdział podejmuje bardzo istotną kwestię w przypadku Kraju Basków – system foralny, który wpływał na organizację ziem baskijskich przed industrializacją. Ponadto autorka porusza znaczenie euskery i poczucia odrębności przez Basków. Rozdział drugi poświęcono procesowi modernizacji na ziemiach baskijskich pod koniec XIX i XX w. Autorka prezentuje ewolucję społeczeństwa tego regionu z agrarnego w industrialne oraz wskazuje czynniki, które wydatnie przyczyniły się do tego typu przeobrażeń. Ściśle z niniejszymi treściami koresponduje analiza karlizmu zawarta w rozdziale trzecim, foralizmu znajdująca się w części czwartej, który podkreślał element wspólnotowości oraz jedności wśród Basków. Jako ruchy i ideologie o charakterze prenarodowym stały *a natura rei* w opozycji wobec centralizacji Hiszpanii. Dwie kolejne części autorka poświęciła osobie Sabino de Arany y Goiri. Jako ojciec nacjonalizmu baskijskiego stworzył on osobliwą koncepcję narodu, opartą na elementach etnokulturowych. Dodatkowo autorka przedstawia etapy dojrzewania Aranowskiej ideologii narodowej oraz jej wpływu na kształtowanie się współczesnego nacjonalizmu baskijskiego. Rozdział siódmy zawiera eksplorację ówczesnego środowiska nacjonalistycznego oraz narzędzia, jakimi dysponowano, ostatnia część zaś, będąca jednocześnie podsumowaniem podjętych rozważań, skupia się na specyfice nacjonalizmu baskijskiego. Równocześnie Joanna Orzechowska-Waślawska wskazuje na wzajemne relacje nacjonalizmu z tradycjonalizmem, kapitalizmem, socjalizmem i modernizmem, umiejscawiając go analogicznie we współczesnych realiach ideologicznych.

Omawiana publikacja wnosi ogromny wkład poznawczy w obszarze wiedzy dotyczącej narodu, nacjonalizmów i tożsamości narodowej. Jednak przede wszystkim należy podkreślić jej udział w eksploracji problematyki baskijskiej, która w literaturze polskiej nie znalazła szerszego uznania. Baskowie tworzą arcyciekawą i do końca niezbadaną wspólnotę, nacjonalizm baskijski zaś jest jednym z najbardziej osobliwych w Europie. Autorka konstruuje przekrojową analizę nacjonalizmu baskijskiego, nakreśla przy tym tło historyczne i kulturowe oraz procesy modernizacyjne wpływające na jego kształtowanie. Warto podkreślić, że badanie to ma charakter wieloaspektowy, ponieważ dotyczy zarówno płaszczyzny politycznej, gospodarczej, jak i społecznej, przy czym szczególną uwagę Joanna Orzechowska-Waślawska poświęca aspektowi ekonomicznemu modernizacji, co istotnie wzbogaca dotychczasową wiedzę na temat nacjonalizmu baskijskiego. Dodatkowym walorem niniejszej pozycji jest konfrontacja

i zakotwiczenie nacjonalizmu w innych ideologiach, z których zapożyczył wiele elementów i jego umiejscowienie w nowoczesności. Cennym źródłem wiedzy dla czytelnika są liczne cytaty pochodzące z prywatnych materiałów, m.in. listów, czy zapiski Sabino de Arany y Goiri, jego publikacji oraz wypowiedzi bliskich mu osób. Wszystko to pozwala na rekonstrukcję etapów ewolucji baskijskiej myśli nacjonalistycznej. Ponadto autorka porusza także problem dotyczący tego, czy Baskowie mogą zostać uznani za naród. Zajmuje w tej kwestii stanowisko potwierdzające słuszność określenia ich takim mianem, co wyraża już w pierwszym zdaniu wprowadzenia: „Niniejsza książka jest opowieścią o powstawaniu współczesnego narodu [...]” (s. 11).

Należy zaznaczyć, że Joanna Orzechowska-Wałaszewska uniknęła utartego spojrzenia na nacjonalizm baskijski przez pryzmat organizacji terrorystycznej, jaką była ETA, która okryła Basków złą sławą. W zamian za to autorka wskazała na silne zakorzenie nie w historii (również tej kastylijskiej) oraz gruntowne podstawy w tradycji i kulturze, z których wyrastają roszczenia niezależności. Niemniej jednak w publikacji nie znajdziemy jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy nacjonalizm baskijski przyczyni się w przyszłości do stworzenia niezależnego państwa.

Pozycja pt. *Baskowie. Powstanie współczesnego narodu* jest wartościową monografią nacjonalizmu baskijskiego, zwłaszcza przy rozpatrywaniu go w szerszym kontekście ekonomicznym. Może stanowić cenne źródło wiedzy zarówno dla nauczycieli akademickich, studentów, jak i osób zainteresowanych problematyką baskijską czy ogólnie pojętymi kwestiami tożsamości narodowej i nacjonalizmu.

Wioletta Husar